

Submitted: May 2018
Revised: November 2018
Accepted: November 2018

GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ*

Fethi Anıl MAYDA¹

Sibel VURKUN²

Özet

Karşı karşıya olduğumuz en önemli sosyal problemlerden olan yoksulluk, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Yalnızca gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de yaşadığı küresel çapta olan bir sosyal sorundur. Tarihsel süreçte 1980'ler sonrasında terk edilmeye başlayan sosyal refah devleti anlayışı yerini neo-liberal düşünceye bırakmıştır. Bu düşüncenin bakış açısına sahip politikaların geliştirilmesi; ulusal ve uluslararası boyutta gelir eşitsizliğine, teknolojik gelişmelerde uçuruma neden olmuştur. Bu gelişmelerin de yoksulluğu daha görünür kıldığı söylenebilir. Bu çalışmada yoksulluğun nedenlerinden biri olan gelir dağılımı eşitsizliği, kişilerarası boyutuyla toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilecektir. Toplumsal cinsiyete dayalı gelir dağılımı eşitsizliğinin pekiştiricileri incelenecektir. Dünyadaki ve Türkiye'deki durum güncel istatistik veriler ile ortaya konmaya çalışılacaktır. Son olarak bu çalışmada toplumsal cinsiyete dayalı kişilerarası gelir eşitsizliğini azaltmaya ve gidermeye yönelik önerilere yer verilecektir.

Anahtar Sözcükler: Gelir Dağılımı, Eşitsizlik, Toplumsal Cinsiyet

EVALUATION OF INCOME DISTRIBUTION INEQUALITY IN THE CONTEXT OF GENDER

Abstract

Poverty, one of the most important social problems we face, continues today as it was in the past. It is a global social problem not only in undeveloped and underdeveloped countries but also in developed countries. The concept of social welfare state, which started to be abandoned in the 1980s in the historical process, has left its place in neo-liberal thought. The development of policies with this point of view has led to the inequality of income at the national and international level, and the gap in technological developments. It can be said that these developments made poverty more visible. Income distribution inequality, one of the causes of poverty in this work, will be assessed in terms of gender in interpersonal dimensions. The intensifiers of income distribution based on social sex will be examined. In addition, the situation in Turkey and the world will attempt to demonstrate with statistical data to date. Finally, suggestions for reducing and eliminating the inequality of interpersonal income based on gender will be given.

Keywords: Income Distribution, Inequality, Gender

¹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, İİBF Sosyal Hizmet Bölümü, anilmayda@gmail.com, 05366528981

² Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, sibel.vurkun@gmail.com, 05383538367

* Bu çalışma 3-5 Mayıs 2018 tarihleri arasında gerçekleşen 4. Uluslararası Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Eşitsizlik ve yoksulluk, günümüzde dünyanın karşı karşıya olduğu en ciddi sosyal problemler arasında gösterilebilir. Ekonomik büyümeye karşı genel kamu hak temelli bir paylaşımın olmadığı yönünde. BBC'nin 2008 yılında yaptığı bir kamuoyu araştırmasında 34 ülkeye son zamanlarda gerçekleşen ekonomik gelişmelerin adil olup olmadığı sorulmuş, katılımcıların 3'te 2'si adil bir paylaşımın olmadığını ifade etmiştir. Aynı araştırmaya göre Türkiye'de de katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu düşüncededir (OECD, 2008). Karşı karşıya olduğumuz bu problemler, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Yalnızca gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de yaşadığı küresel çapta olan bir sosyal sorundur. Tarihsel süreçte 1980'ler sonrasında terk edilmeye başlayan sosyal refah devleti anlayışı yerini neo-liberal düşünceye bırakmıştır. Bu düşüncenin bakış açısına sahip politikaların geliştirilmesi; ulusal ve uluslararası boyutta gelir eşitsizliğine, teknolojik gelişmelerde uçuruma neden olmuştur. Bu gelişmelerin de yoksulluğu daha görünür kıldığı söylenebilir. Başoğlu ve ark. (1999; Akt., Batmaz, 2016), yoksulluğun nedenlerini gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artışı, ekonomik dalgalanmalar, göç, cinsiyet ayrımı, korunmasız grupların varlığı (yaşlılar, engelliler, kadınlar, çocuklar vb.), istihdam olanaklarının yetersizliği, bireysel tutum ve davranışlar, nüfus vb. olarak sıralamışlardır. Bu çalışmada yoksulluğun nedenlerinden biri olan gelir dağılımı eşitsizliği, toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilecektir. Toplumsal cinsiyet kavramı, eril ideolojinin biçimlendirdiği toplumsal beklentiler ve değer yargılarının bir sonucu olarak cinsiyetlere yüklenen rol ve sorumlulukları ifade eder. Kültürel kodlar aracılığıyla da bireyler tarafından normalleştirilir. Ancak bu yapı kadınların hayatlarına çeşitli alanlarda dezavantaj olarak yansımaktadır. Eğitim, ev içi bakım rolleri ve sorumlulukları, sosyal güvenlik ve koruma, işgücüne katılım, işsizlik ve istihdam oranları, ücret farkı ve çalışma süreleri gibi alanlar, cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin belirgin olduğu alanlardandır. Çalışmanın temel amacı, güncel araştırma bulgularından hareketle bu alanlardaki eşitsizliklerin gelir dağılımını nasıl etkilediğini toplumsal cinsiyet bağlamında ortaya koymaktır. Bu anlamda toplumsal cinsiyete dayalı gelir dağılımı eşitsizliğinin pekiştiricileri incelenecek, dünyadaki ve Türkiye'deki durum güncel veriler ile ortaya konmaya çalışılacaktır. Son olarak bu eşitsizliği azaltmaya yönelik önerilere yer verilecektir.

GELİR DAĞILIMI ve GELİRİN ÖLÇÜLMESİ

Türk Dil Kurumu geliri "Bir kimseye veya topluluğa belli zamanlarda belli yerlerden gelen para, varidat" şeklinde tanımlamıştır. Literatüre bakıldığında geliri çeşitli değişkenlere göre açıklayan farklı gelir dağılımı türleri olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları fonksiyonel, sektörel, kişisel, bölgesel gelir dağılımlarıdır. Bunlara ek olarak gelir dağılımı, meslek gruplarına, eğitim durumuna, toplumsal gruplara ve cinsiyete göre de açıklanabilmektedir (Gençler, 2017, s. 26). Bahsedilen gelir dağılımı türleri arasında; literatürde en çok ele alınanlar fonksiyonel ve kişisel gelir dağılımlarıdır. Arabacı (2017), fonksiyonel (faktörel) gelir dağılımının üretim sonrasında oluşan gelirin, mevcut üretim unsurları arasındaki dağılımını işaret ettiğini ve bu bağlamda, ülkedeki milli gelirin rant, ücret, faiz ve kar arasındaki paylaşımını ifade ettiğini belirtmektedir. Kişisel gelir dağılımını ise ülkedeki mevcut toplam gelirin, sosyal yapıyı oluşturan bireyler, aileler ve gruplar arasındaki paylaşımı ve dağılımı olarak açıklamaktadır.

Gelişmiş bir ülke olmanın önemli ölçütlerinden biri, ülkenin gelir dağılımındaki adalettir. Gelir dağılımı adaletli olmayan bir ülkede yoksulluğun ortaya çıkması muhtemeldir. Küresel bir sosyal sorun olan yoksullukla mücadelede her alandaki eşitsizlikleri azaltmak ve gelirden düşük pay alan kesimin gelirlerini yukarı çekmek sosyal refahın sağlanması adına hayati rol oynamaktadır (Gençler, 2017, s. 19).

Gelir dağılımı, toplam kaynağın dağılımındaki eşitsizlikle ve bunun ölçülmesiyle alakadar olur. Gelir dağılımının eşit ya da eşitsiz olması matematikseldir ve buradaki eşitsizlik, üst sınırını refahın ve alt sınırını ise yoksulluğun oluşturduğu bir yapı içerisinde var olan dağılım dengesini belirtir. Dağılımdaki eşitsizlik, elde edilen gelirlerin farklı oluşundan dolayı meydana gelen eşitsizliği, istatistiki verilerle ortaya koyan 'objektif ölçüm yöntemleri' ve bu yöntemlere ek olarak sosyal refaha ilişkin algıyı da hesaba alan 'normatif ölçüm yöntemleri' ile ölçülür (Özdemir, 2017, s. 77). Gelir eşitsizliğinin ölçülmesinin amacını Çalışkan (2010, s. 97), temelde zengin ve yoksul arasında olan farka dikkat çekmek ve gelir eşitsizliğinin azaltılması için devleti, eşitsizliğin giderilmesine hizmet edecek politika uygulamaları oluşturması noktasında isteklendirmek olarak ifade etmiştir. Yar (2015, s. 12)'a göre gelir dağılımı açısından eşitsizlik, bireysel gelir dağılımı içerisinde anlamlıdır. Diğer bir deyişle gelir dağılımının önemli olan boyutu kişiler ve hanehalkı arasındaki dağılımın nasıl olduğudur.

TÜİK (2011), bireysel gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerini; Gini katsayısı, Lorenz eğrisi, yüzdelik hanehalkı/fert grupları ve yüzde paylar analizi olarak sıralamaktadır. Literatüre bakıldığında da en çok kullanılan teknikler Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ve yüzdelik dilimleme tekniğidir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değişim gösterir. Sosyal yapı olan toplumda gelir adaletli bir şekilde bölüştürülmüş ise Gini katsayısı, 0'a eşit olacaktır. Diğer taraftan gelirleri sadece tek bir kişi toplamış ise bu durumda katsayı 1'e eşit olacaktır. Bu anlamda katsayı yükseldikçe gelir

eşitsizliği artırıyor, katsayı azaldıkça ise gelir eşitsizliği azalıyor demektir. Max Lorenz'in oluşturduğu Lorenz eğrisi de gelir dağılımının adaletli oluş durumunu incelemede yaygın olarak kullanılan grafiklerdendir. Bu grafikte, toplam gelirin mevcut nüfus arasında tam anlamıyla adil bölümünü ortaya koyan 45 derecelik bir doğru mevcuttur. Bu doğruya aşağıya doğru sarkan (bel veren) Lorenz eğrisi, bundan dolayı dağılımdaki adaletin deforme olduğunu anlatır. Eğrinin amacı birikimli nüfusa denk gelen birikimli gelir payını ortaya koymaktır. Diğer bir ifade ile gelir dağılımında ideal olan ile gerçekte olan arasındaki farkı göstermektir (Özdemir, 2017, s. 98). Yüzdeler dilimleme tekniğinde ise ülkenin toplam gelirini paylaşan bütün hane halkları eşit olacak biçimde yüzdelere ayrılır. Bundan sonra en düşük gelire sahip yüzdelik kısımdan başlanarak en yüksek gelire sahip yüzdelik kısma göre sıralama yapılır ve gelir dağılımına bakılır (Yar, 2015, s. 12).

Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı

Tablo 1. TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2017) Raporuna Göre Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 oranı, 2006-2016

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Gini Katsayısı	0.428	0.406	0.405	0.415	0.402	0.404	0.402	0.400	0.391	0.397	0.404
P80/P20 Oranı	9,6	8,1	8,1	8,5	7,9	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7

Tablo 1’de Gini katsayısındaki değişimlere bakıldığında katsayı, 2016 yılında 2015’e oranla 0,007 puan artışla 0,404 olarak belirlenmiştir. Son on yıl verilerinden hareketle ülkemizin gelir dağılımı konusunda olumsuz bir noktada olduğu söylenebilir. Toplam gelirden en yüksek pay alanlar ile en düşük pay alanların gelirlerinin oranlanması aracılığıyla elde edilen P80/P20 oranlarına bakıldığında ise 2015 yılında 7,6 olan P80/P20 oranı 2016 yılında ise 7,7 olmuştur. Gini katsayısında olduğu gibi P80/P20 oranları da toplumdaki bireyler arasında oldukça derin bir uçurumun olduğuna işaret etmektedir. Son iki yılda en yüksek gelire sahip %20’lik kesimin toplam gelirden aldığı pay artarken, en düşük gelire sahip %20’lik kesimin toplam gelirden aldığı pay azalmıştır. OECD ülkelerinin 2015 yılında ulaşılabilen Gini katsayısı verilerine göre ise ülkeler arasında en düşük Gini katsayısına sahip üç ülke sırasıyla Slovenya (0.25), Slovakya (0.25) ve Çek Cumhuriyeti (0.26)’dir. Türkiye, 0,40 ile en yüksek Gini katsayısının sahip dört ülkeden birisidir (OECD, 2015). Emek Araştırmaları Raporu-9 (2016)’a göre Türkiye’de gelir dağılımının eşitsiz durumu, toplam gelirin toplumun bireyleri arasında eşit ve adil bir biçimde dağıtılmadığını göstermektedir. Bu nedenle temel haklar olan eğitim, sağlık, beslenme ve barınma gibi haklara bireylerin eşit koşullarda ulaşamadığı söylenebilir. Yani ülkemizde gelir dağılımının bu eşitsiz durumu, sosyal devletin yeterince güçlü olmamasıyla yakından alakalıdır. Bu nedenle farklı gelir grubuna mensup bireylere yönelik düzenleyici ve koruyucu önlemler alma noktasında eksiklikler mevcuttur.

Tablo 2. TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2017) Raporuna Göre Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı, 2006-2016

Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
%50	18,6	16,3	16,7	17,1	16,9	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3
%60	25,4	23,4	24,1	24,3	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2

Gelir dağılımı eşitsizliği ve adaletsizliğinin ortaya çıkardığı en önemli sonuç elbette ki yoksulluktur. Tablo 2’de hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si kriter alınarak ortaya çıkarılan yoksulluk oranlarına bakıldığında 2015 yılında %14,7 olan yoksulluk oranı 2016 yılında 0,4 puanlık bir düşüş göstererek %14,3 olmuştur. Medyan gelirinin %60’ının baz alınarak ortaya çıkarılan yoksulluk oranlarında ise 2015 yılında %21,9 olan yoksulluk oranı 2016 yılında 0,7’lik bir düşüş göstererek 21,2 olmuştur. OECD ülkelerinin 2015 yılında ulaşılabilen yoksulluk oranları verilerine göre ise ülkeler arasında en düşük yoksulluk oranlarına sahip ilk üç ülke Finlandiya (0.063), Çek Cumhuriyeti (0.064) ve Hollanda (0.079) olurken Türkiye 0,172 ile yine sonlarda yer almaktadır (OECD, 2015).

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI GELİR DAĞILIMI

‘Cinsiyet’ (sex) ile ‘toplumsal cinsiyet’ (gender), birbirinden farklı kavramlardır ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olarak oluşturulan politikaların arka planında bu ayrım kullanılır. ‘Cinsiyet’ kavramı kadın ve erkek arasındaki temel ve dünyadaki tüm bireyler için geçerli olan biyolojik farklılıklara işaret eder (TÜİK, 2014). Toplumsal cinsiyet kavramı ise toplumsal düzlemde cinsiyetlerden beklenenlere ve toplumda cinsiyetlere biçilen konuma atıf yapar (Vatandaş, 2011). Toplumsal cinsiyet kavramı, ilk defa Sussex Üniversitesi tarafından düzenlenen bir atölye çalışmasında kullanılmıştır. Ayrıca bu atölye çalışmasında erkeklerin ve kadınların birer biyolojik varlık olmalarına karşın kadınların doğasının toplum tarafından yapılandırıldığı belirtilmiştir. Bu

anlamda ataerkil kültürün bu kurgusu cinsiyetler arasında kadınlar aleyhine eşitsizlikler yaratır (Toksöz, 2011, s.64; Akt., Altun, 2016, s. 184).

Güncel politikaların da sosyal yapı içerisinde var olmaya devam eden bireyler arasında eşitsizlik yarattığı söylenebilir. Toplumsal cinsiyetin neden olduğu eşitsizlikler, kadınların eğitim ve sağlık gibi olanaklardan daha az yararlanmalarına, işgücüne katılmamalarına ya da daha az katılmalarına ve daha düşük gelir getiren mevkilerde çalışmalarına neden olmaktadır (Demirgöz Bal, 2014). İlerleme gerçekleştirilen alanların tersine, toplumsal cinsiyetin eşitsiz durumunun değişmesi çok yavaş ilerlemektedir veya yerinde saymaktadır. Bahsedilen bu eşitsiz durumlardan biri ekonomik etkinliklerdeki fark ve ayrımdır. Toplumsal cinsiyetin neden olduğu kadın ve erkek arasındaki gelir farkı, 2006 yılından beri Dünya Ekonomik Forumunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmede kullandığı dört alandan biridir. Ekonomik katılım ve fırsatlar başlığı altında incelenen konular kadın ve erkeğin işgücüne katılım oranları, benzer iş için kadınlara ve erkeklere eşit ücret verilip verilmediği gibi konulardır. (ILO, 2016). Bu eşitsizlik yukarıda belirtilenlerin yanında diğer faktörleri de bünyesinde barındırır. Eğitime katılım, sosyal güvenliğe/korumaya sahip olma durumu ve çalışma süreleri gibi faktörler de ekonomik etkinliklerde cinsiyetler arasında bir eşitsizlik yaratabilmektedir. Bu nedenle de uzun vadede bireylerin gelir dağılımına toplumsal cinsiyete dayalı bir etki yapabilmektedir.

Eğitime Katılım

Eğitime katılımın, tüm süreçleri tamamlanıp sonucunda bir meslek edinimi gerçekleştirildiğinde, kişinin gelir elde etmesinin ve gelirinin niteliğini belirlenmesinin en temel yolu olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet bağlamında düşünüldüğünde ise bu katılımın cinsiyetlere dayalı olarak bir fark yaratıp yaratmadığı, yine cinsiyetlerin uzun vadede elde edeceği geliri doğrudan etkileyebilir. TÜİK verilerine göre Türkiye’de ortaöğretim düzeyinde 2016-2017 eğitim-öğretim döneminde okullaşma oranı %82,5’tir. (TÜİK, 2017). MEB (2017)’in 2016-2017 öğretim yılına ilişkin ‘Milli Eğitim İstatistikleri’ raporunda okullaşmada cinsiyet oranları³ ilkökul, ortaokul ve ortaöğretimde sırasıyla 100,09, 101,25 ve 94,30 şeklindedir. Bu üç düzeyde eğitim ve öğretime katılımda cinsiyetler arasında önemli bir farkın olmayışının bu düzeylerdeki kademeli zorunlu eğitim⁴ anlayışından kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 42. maddesine (II. Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi) göre; “kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz ve ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.” Eğitimde ortaöğretim düzeyinden sonra gelen düzeylerdeki katılımın cinsiyetlere göre durumuna bakıldığında kadınlara oranla erkeklerin eğitime daha çok katıldığı görülmektedir. Yani kademeli zorunlu eğitim dönemi bitiminden sonra gelen eğitim süreçlerine erkeklerin katılımı daha fazladır.

Okuma yazma bilmeyen kadın ve erkek nüfus oranlarına bakıldığında ise kadın nüfus oranının erkeklerden 5 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Ülkemizde lise mezunu olan 25 ve üzeri yaştaki bireylerin toplam nüfusa oranı %19,5’tir. Bu oran cinsiyetler arasında incelendiğinde erkeklerde %23,5, kadınlarda ise %15,6’dır (TÜİK, 2017).

Tablo 3. TÜİK, Yetişkin Eğitimi Araştırması (2017) Raporuna Göre Cinsiyete Göre Son 12 Ayda Örgün ve Yaygın Eğitime Katılım, 2012-2016

	Örgün Eğitime Katılım		Yaygın Eğitime Katılım		Örgün veya Yaygın Eğitime Katılım		Örgün ve Yaygın Eğitime Katılım	
	2012	2016	2012	2016	2012	2016	2012	2016
Erkek	9,8	10,9	17,5	19,8	23,7	26,6	3,6	4,1
Kadın	6,8	8,0	13,8	13,8	17,2	18,9	3,0	2,9
	(%)							

Tablo 3’te TÜİK (2017) verilerinden hareketle cinsiyete göre son 12 ayda örgün ve yaygın eğitime katılım oranları verilmiştir. 18 yaş üstü erkek bireylerin örgün ve yaygın eğitime katılımı %26,6 iken kadınlarda bu oran %18,9 olarak gerçekleşmiştir. Örgün eğitime katılım oranı 2016 yılında erkeklerde %10,9 iken kadınlarda %8,0’dır. Yaygın eğitime katılımda da erkeklerin oranı %19,8 ile daha fazladır. Kadınlarda ise bu oran %13,8’dir.

³ Belirli bir öğretim yılına bakıldığında ilgili öğretim çeşidinin kız çocuk brüt okullaşma oranının, yine aynı öğretim yılındaki ilgili öğretim çeşidinin erkek çocuk brüt okullaşma oranına olan göreceli büyüklüğünü göstermektedir. İki farklı göstergenin (brüt okullaşma oranlarının) birbirine oranlanmasıyla yapılan hesaplamaların 100 ile çarpılmasıdır (MEB, 2017).

⁴ 12 yıllık kademeli zorunlu eğitime 30.03.2012 tarihinde 2012/13 öğretim yılından başlayarak 6287 sayılı Kanun ile geçilmiştir.

OECD ülkelerinde eğitime katılım açısından cinsiyetler arasında bir fark olup olmadığı incelendiğinde son zamanlarda yapılan araştırmalarda, son 50 yılda bu ülkelerindeki ekonomik büyümenin yaklaşık yarısının eğitim başarısından kaynaklanması nedeniyle toplumsal cinsiyet konusuna bakışta daha dengeli bir yaklaşımın çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Eğitim başarısından kastedilen, çok daha fazla kız ve kadının eğitimin tüm kademelerine katılımıdır. 2012'de OECD ülkeleri arasındaki 15-19 yaşlarındaki genç erkeklerin %82'si ve genç kadınların %85'i eğitime katılmıştır. OECD'ye üye birçok ülkede eğitime kayıt oranları, genç kadınlar için bu yaş grubundaki genç erkeklere göre daha yüksektir (OECD, 2014).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir kalkınma amacı olarak görüldüğü Dünya Kalkınma Raporu'nda (2012), ekonomideki etkililiği ve akıcılığı arttırmanın bir yolu da toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, kadınların eğitime ve fırsatlara ulaşmalarındaki bariyerleri kaldırmak olduğu ifade edilmiştir. Eğitime katılımında cinsiyetler arasında bir farkın olması, öğrenim süreçlerini kadınların daha az oranlarda tamamlamasına neden olmaktadır. Bu da uzun vadede cinsiyetler arasında gelir elde etme noktasındaki eşitsizliği pekiştirebilir.

Ev İçi Bakım Roller ve Sorumlulukları

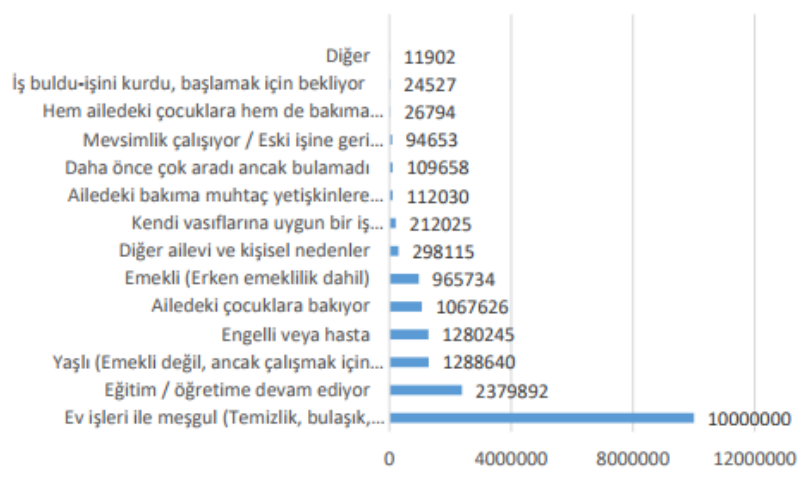
Cinsiyet rollerine ilişkin olarak çoğu sosyal bilimci, kadın ve erkek arasındaki ayrımın altyapısında işbölümü süreçlerinin bulunduğunu ifade etmiştir. Kültürün ortaya çıkması ve gelişmesi, aslında erkek ve kadın arasındaki eşitliği bozmuştur. Bu süreçte erkekler silahı, sürüyü ve ürünü elde ederken kadın ise doğum ve çocuk bakımı gibi nedenlerle evde kalmış ve ev içindeki işlerle meşgul olmuştur. İşte bu yol ayrımı, rol ve sorumluluklar noktasında cinsiyetlerin ayrışmasına neden olmuştur (Vatandaş, 2011). Burada bahsi geçen kültür, ataerkil toplumların eril ideolojiyle biçimlendirilmiş ahlak sistemini, demokratik sistemin işleyişini, gelenek ve göreneklerini ve dini yapısını içermektedir (Şaşman Kaylı, 2016, s. 35). Tarihsel süreçte başlayan ve günümüzde de güncel bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkan cinsiyet rolleri ve sorumlulukları, aslında toplumun cinsiyetlerden talep ettiği rollerdir. Bu nedenle cinsiyetlere atfedilen sorumluluklara göre kadın ve erkeğin topluma nasıl katılacağı belirlenir. En sade biçimi ile düşünüldüğünde toplumun en temel sosyal yapısı olan ailede bulunan anne ve babanın rol ve sorumlulukları toplum tarafından çizilmiştir. Buna göre kadının rolü, ev içi işlerle ya da çocuğun bakımıyla ilgilenmektir. Erkeğin rolü ise eve ekme getirmek amacıyla çalışmaktır. Çizilen bu basit resimden hareketle düşünüldüğünde gelirin sahibi erkektir. Paylaşılan bu roller ve sorumluluklar gelenekselleşmiş bir niteliktedir. Kadının işgücüne katılımı bu gelenekselleşmiş yapıyı değiştirecek olan en önemli unsur olabilir. Bu sayede kadın da gelir elde edebilir, erkeğe bağımlı olmaktan kurtulabilir ve güçlenebilir (Bora, 2008).

Tablo 4. TÜİK, Aile Yapısı Araştırması (2017) Raporuna Göre Hanedeki Küçük Çocukların Gündüz Bakımı

Bakımın Kimin Tarafından Yapıldığı	(%)
Annesi	86
Anneannesi veya Babası	7,4
Kreş veya Anaokulu	2,8
Bakıcısı	1,5
Diğer Yakın Akraba veya Komşusu	1,3
Birden Fazla Gündüz Bakımı Olan	1,0
Toplam	100

Tablo 4'te TÜİK'in (2017) 'Aile Yapısı Araştırması'ndan hanede küçük çocuğun (0-5 yaş) bakımını kimin üstlendiğine ilişkin veriler mevcuttur. Evlerin %86'sında annelerin bu işi üstlendiği görülmektedir. Daha sonra %7,4 ile bakımın anneanne ya da baba, %2,8 ile kreş veya anaokulu, %1,5 ile bir bakıcı ve %1,3 ile yakın akraba ve komşu tarafından verildiği görülmektedir. Görüldüğü gibi hanedeki çocuğun bakım rolünü çok büyük bir çoğunlukla anne üstlenmektedir. Türkiye'de bakım genelde anne tarafından verildiği için de kadınlar iş yaşamından uzaklaşabilmektedir. İş yaşamından ev içine geçiş yapan kadının, çocuk bakımı ve ev içi diğer işlerle meşgul olacağı düşünüldüğünde gelir elde edebilen birey niteliğinden uzaklaştığı ifade edilebilir. Doğumdan sonra anne ve babaya verilen izinlerin süresindeki farkın da bu yapıyı pekiştiren bir faktör olduğu söylenebilir.

Şekil 1. TÜRKONFED, İş Dünyasında Kadın Araştırması (2017) Raporuna Göre Kadınların İş Aramama Nedenleri

Şekil 1’de görüldüğü üzere yaklaşık 1 milyon kadın ev işleri, çocuk ve bakıma muhtaç yaşlıların bakımı nedeniyle işgücüne katılamamış ve bu alandan uzaklaşmıştır. Hane içinde engelli ve yaşlı bakımı noktasında da bakımı üstlenen birincil kişi kadındır. Bu da geleneksel refah rejiminin çocuk, engelli ve yaşlı bakımının aile içinde çözümlenmesine yönelik bakış açısını ortaya koymaktadır. Karadeniz ve Yılmaz (2017) da çocuğun bakımı nedeni ile kadının kariyerinin daha ilk dönemlerinde, engelli ve yaşlı bakımı nedeni ile çalışma yaşamının ortalarındayken çalışma yaşamından ayrılabilmiş olduğunu belirtmektedir.

Sosyal Güvenliğe ve Sosyal Korumaya Sahip Olma

Sosyal koruma, sosyal güvenlik ve yoksulluğun azaltılması konularındaki endişeleri, birleştirilmiş bir çerçeveye entegre etmeyi amaçlayan nispeten yeni bir politika yaklaşımıdır (Kabeer, 2012). Bugüne kadar sosyal koruma gündemi genellikle yaş, sağlık statüsü ve resmi emek piyasalarıyla ilişkiye göre farklılaşan yoksul, dışlanmış ve savunmasız sosyal gruplar kategorisinde sunulmuştur. Resmi sektör üzerindeki bu vurgu, özellikle kadınları dışarıda bırakmıştır. Bazı önlemler öncelikli olarak reisi kadın olan ailelere yönelik olsa da toplumsal cinsiyet, yoksul kişilerin risk ve zayıflığa maruz kaldıklarını anlamak ve buna göre sosyal koruma önlemleri tasarlamak için ayırt edici bir objektif olarak nadiren kullanılmaktadır. Bununla birlikte, sosyal koruma programları nadiren cinsiyete dayalı değildir. Kötü tasarlanmış programlar ve politikalar, eşitsizlikleri daha da kötüleştirir veya eşitsizliklerin sürmesine neden olabilir (Luttrell & Moser, 2004).

Tablo 5. TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri Araştırması (2016) Raporuna Göre Sosyal Koruma Kapsamında Maaş Alan Kişi Sayıları, 2015 Verileri

	2015		
	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam Maaş Alan Kişi Sayısı	7261	5237	12498
Toplam Engelli/Malul Maaşı Alan Kişi Sayısı	508	324	831
Toplam Emekli/Yaşlı Maaşı Alan Kişi Sayısı	6536	1998	8534
Toplam Dul/Yetim Maaşı Alan Kişi Sayısı	250	3118	3368
Toplam Emekli/Yaşlı ve Dul/Yetim Maaşı Alan Kişi Sayısı	6754	4915	11669
Toplam Yardım Sayısı	7302	5710	13012

Tablo 6’da Türkiye’de sosyal koruma kapsamında maaş alan kişi sayıları maaş türlerine ve cinsiyetlere göre verilmiştir. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi içerisinde kadınların durumuna bakıldığında çoğunlukla dul ve yetim aylığının bir bağımlılık şekline dönüşmüş hali ile sistemden yararlandıkları söylenebilir. Bu durumun nedenlerinden biri kadın istihdamının yeterli düzeyde olmamasıdır. Diğer bir neden ise kadınların erkekler üzerinden sigorta yararlanıcısı konumunda yer almalarıdır (Karadeniz & Yılmaz, 2017). Hane halkı içerisindeki mevcut kaynağın ailenin çeşitli ihtiyaçlarına ayırımında toplumsal cinsiyete özgü kalıpların etkili olduğuna dair kanıtlar vardır. Eril ideoloji ile biçimlenmiş ataerkil toplumlar, hanedeki paranın yöneticisi olarak erkeğe işaret eder. Bu nedenle sosyal korumanın daha çok hedeflenmesi, kadınların güçlenmelerine önemli bir fayda

sağlayabilir. Bunun için de sosyal koruma sisteminin ve hedefinin uygulama ve etki açısından toplumsal cinsiyet ayrımına duyarlı olması gerekmektedir (Luttrell & Moser, 2004).

İşgücü piyasalarına katılan kadınlar için koruma eksikliği önemli bir savunmasızlık kaynağıdır. Bu nedenle birçok yoksul kadının işgücü piyasasında sosyal korumaya erişimi artırılıp ve kayıt dışı çalışanların sosyal sigortadan yararlanmalarını sağlanabilirse kadınların mevcut gelirine olumlu bir katkı sağlayabilir ve cinsiyetler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmaya yardımcı olabilir.

İşgücüne Katılım, İşsizlik ve İstihdam Oranları

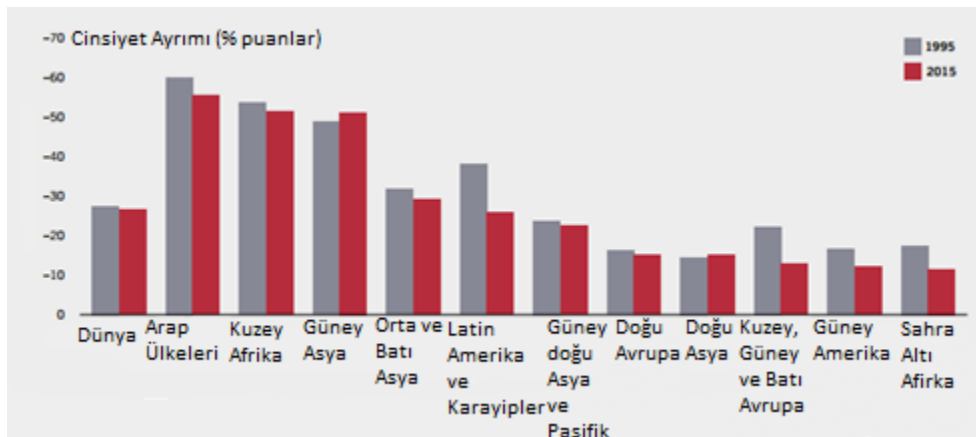
Kadınların işgücüne daha düşük katılım oranları, kazanma kapasitelerini ve ekonomik güvenliğini olumsuz şekilde etkileyen, zaman içindeki az değişiklikle birlikte daha az istihdam fırsatına dönüşür (ILO, 2016).

Tablo 6. TÜİK, İşgücü İstatistikleri Araştırması (2017) Raporuna Göre Mevsim Etkilerinden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeleri, Eylül 2016-2017 Verileri

	Erkek		Kadın		Toplam	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
15 ve daha yukarı yaşta kiler	(bin)					
Nüfus	29.126	29.746	29.787	30.330	58.914	60.076
İşgücü	21.121	21.746	9.966	10.470	31.087	32.215
İstihdam	19.147	19.890	8.417	8.907	27.564	28.797
İşsiz	1.974	1.856	1.550	1.563	3.523	3.419
İşgücüne katılmayanlar	8.005	8.001	19.821	19.860	27.826	27.861
	(%)					
İşgücüne katılma oranı	72,5	73,1	33,5	34,5	52,8	53,6
İstihdam oranı	65,7	66,9	28,3	29,4	46,8	47,9
İşsizlik oranı	10,7	9,8	21,0	20,1	13,7	12,8

Tablo 6'daki TÜİK'in (2017) 'İşgücü İstatistikleri'ne bakıldığında toplam işgücü 32 milyon 215 bin kişidir. Cinsiyetler açısından bir kıyaslama yapıldığında erkeklerin iş gücüne katılma oranı %73,1 iken kadınlarda bu oran %34,5'tir. İstihdam oranına bakıldığında erkeklerin oranı %66,9 iken kadınların oranı sadece %29,4'tür. İşsizlik oranları da bu verilerle paraleldir. Erkeklerin işsizlik oranları 2017 yılında %9,8 iken kadınların işsizlik oranı yine aynı yılda %20,1'dir.

Temel işgücü göstergeleri de işgücüne katılma, istihdam edilme ve işsizlik konularında kadınların erkeklerden daha dezavantajlı bir durumda olduğunu gözler önüne sermektedir. İşgücüne katılmayan, istihdam edilemeyen kitlenin toplam gelirden pay alamayacağı ya da ailesine ve sosyal çevresine bağımlı hale gelebileceği söylenebilir. Tansel (2002), kadınların işgücüne katılımlarının düşük olmasının nedenlerinin eğitim ve öğretim sürecinin uzunluğu, yapısal olarak işgücünün tarım dışı aktivitelere kayışı olduğunu ifade etmektedir. Diğer nedenleri Küçükkalay (1998), kadının yeterince eğitim alamaması, çocukların bakımı, çalışma ile ilgili mevzuat eksikliği, toplumun gelenek ve göreneklerinin değişme hızının yavaş oluşu, piyasa şartlarının elverişsizliği, çalışma şartlarının sağlanamayışı olarak sıralamıştır.

Şekil 2. ILO, İşyerinde Kadınlar Araştırması (2016) Raporuna Göre Bölgelere Göre İşgücüne Katılma Oranlarındaki Cinsiyet Ayrımı, 1995-2015 Verileri

Şekil 2’de bölgelere göre işgücüne katılma oranlarındaki cinsiyet ayrımının görünümü verilmiştir. 1995 ile 2015 yılları arasında küresel boyutta kadınların işgücüne katılma oranı %52,4’ten %49,6’ya düşmüştür. Erkeklerin işgücüne katılma oranlarına karşılık gelen rakamlar bu yıllar arasında sırasıyla yüzde %79,9 ve yüzde %76,1’dir. Dünya genelinde kadınların işgücü piyasasına katılma şansları erkeklerinkinden yaklaşık 27 puan daha düşük kalmaktadır. Katılımda toplumsal cinsiyete dayalı ayrımın yüksek olduğu bölgelerde durum yine aynı şekilde kalmaya devam etmiştir. Güney Asya ve Doğu Asya’da bu ayrımın daha da büyüdüğü söylenebilir. 2015 yılında istihdam oranındaki cinsiyetler arasındaki ayrım, 25,5 puandır ve 1995’e göre sadece 0,6 puan azalmıştır. Sadece Kuzey, Güney ve Batı Avrupa’da istihdamdaki ayrım, kadınların yüksek sayılarla bu bölgelerdeki işgücü piyasasına girmeye devam etmeleri ve aynı zamanda kriz nedeniyle erkeklerin istihdam oranlarının düşürülmesinin sonucunda marjinal olarak kapanmıştır. Buna ek olarak, küresel mali kriz, Kuzey Amerika’da istihdamda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinde geçici bir azalmaya neden olmuştur. Ancak genel duruma bakıldığında değişimden söz etmek mümkün değildir (ILO, 2016).

Tablo 7. OECD, Cinsiyet Göstergeleriyle İşgücüne Katılım Oranları (2016) Verilerine Göre Ülkelerde Cinsiyetlere Göre İşgücüne Katılma Oranı, 2015-2016

Sıralama	Ülkeler	Kadın		Ülkeler	Erkek	
		2015	2016		2015	2016
		(%)			(%)	
1.	İzlanda	85,5	86,2	İzlanda	90,3	91,8
2.	İsveç	79,9	80,2	İsviçre	87,8	88,2
3.	İsviçre	78,6	79,5	Kolombiya	85,8	85,4
4.	Danimarka	75,3	77,2	Japonya	85,0	85,4
5.	Norveç	76,2	75,9	Yeni Zelanda	84,2	85,0
28.	İrlanda	62,8	64,1	Türkiye	77,0	77,6
41.	Türkiye	35,0	36,2	Güney Afrika	65,1	65,4

Tablo 7’deki ülkelerde cinsiyetlere göre iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında kadınlarda ilk üç sırayı İzlanda, İsveç ve İsviçre’nin aldığı görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranları 2015’e oranla 2016 yılında üç ülkede de artış göstererek İzlanda’da %86,2, İsveç’te %80,2 ve İsviçre’de %79,5 olmuştur. Türkiye’de aynı yılda kadınların işgücüne katılma oranı ise 36,2’dir. Ayrıca Türkiye, OECD ülkelerinde kadınların ortalama işgücüne katılma oranının oldukça altındadır. Ülkelerde erkeklerin işgücüne katılma oranlarına bakıldığında ilk üç sırayı İzlanda, İsviçre ve Kolombiya almaktadır. Erkeklerin işgücüne katılma oranları bu üç ülkede sırasıyla 91,8, 88,2 ve 85,4’tür. Türkiye’de ise erkeklerin işgücüne katılımının 77,6 oranında gerçekleştiği görülmektedir. OECD ülkeleri ortalaması ise 80,0’dır. Ülkelerin cinsiyetlere göre işgücüne katılım oranlarına bakıldığında hemen hemen hepsinde erkeklerin kadınlardan çok daha fazla işgücüne katıldığı söylenebilir. İşgücü göstergeleri verileri, toplumsal cinsiyete dayalı gelir eşitsizliğinin anlaşılmasında önemli verilerdir. Güncel verilere doğrultusunda toplam işgücü içinde kadınların işgücüne katılma oranları, istihdam oranları ve işsizlik oranları erkeklerinki ile kıyaslanarak incelendiğinde cinsiyetler arasında eşitsiz bir durumun olduğu görülmektedir.

Ücret Farkı

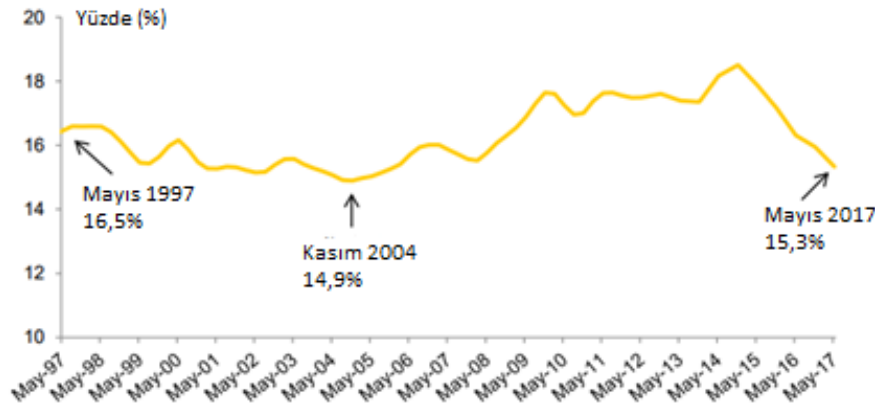
Toplumsal cinsiyete dayalı ücret farkı, kadınların ve erkeklerin haftalık ortalama tam gün kazançları arasındaki farktır. Erkek kazançlarının bir yüzdesi olarak ifade edilir ve kadınların işgücündeki genel konumunu belirlemenin bir ölçütüdür (Workplace Gender Equality, 2017). Kadınların erkeklere oranla gelir düzeylerinin daha düşük olduğu bilinmektedir. Ayrıca kadınların kendi aralarındaki ücret farkı da erkeklerinkinden daha eşitsiz bir görünümde (Karadeniz & Yılmaz, 2017). Küresel ölçekte cinsiyetler arasında ücret eşitsizliği noktasında detaylı istatistiki veriler mevcut değildir ama çeşitli ülke ve bölgelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda böylesi bir ayrımın mevcut olduğu söylenebilir.

Tablo 8: Wordatlas, ADB’de Irk ve Cinsiyete Göre Gelir Eşitsizliği (2017) Verilerine Göre ABD’de Irk ve Cinsiyete Göre Ücret Farkı

Sıralama	İrk ve Cinsiyet	Haftalık Ücret (dolar)
1	Asyalı Erkekler	1,080
2	Beyaz Erkekler	897
3	Asyalı Kadınlar	841
4	Beyaz Kadınlar	734
5	Siyahi Erkekler	680
6	Hawaii Yerlileri ve Pasifik Adalı Erkekler	632
7	Amerikalı Yerli ve Alaskalı Erkekler	623
8	İspanyol Erkekler	616
9	Siyahi Kadınlar	611
10	Hawaii Yerlileri ve Pasifik Adalı Kadınlar	556
11	İspanyol Kadınlar	548
12	Amerikalı Yerli ve Alaskalı Kadınlar	529

ABD, yüksek düzeyde gelir eşitsizliği sergileyen bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomistler, dünya ülkelerinin %70’inin ABD’den daha eşit olduğunu tahmin etmekte. (Pariona, 2017). Tablo 8’de de görüldüğü üzere Amerika Birleşik Devletleri’ndeki en yüksek kazananlar, haftada ortalama 1.080 dolar kazanan Asyalı erkeklerdir. Ardından haftada ortalama 897 dolar kazanan beyaz erkekler gelmektedir. Bunda etkili olan unsurun, Asyalı erkeklerin diğerlerine göre daha yüksek eğitim seviyelerine ulaşması olduğu söylenebilir. Kadınların aynı ırktan erkeklere kıyasla daha düşük ücret aldığı görülmektedir. Sadece ücretlerde değil, aynı zamanda kadınların varlıklara sahip olma olasılıklarında cinsiyetler arasında bir ayrım vardır. Kadınların varlıklara sahip olma olasılıkları daha düşüktür. Verilere göre bir erkekle aynı meslekte olan bir kadının daha az para kazanması olasıdır. (Pariona, 2017).

Şekil 3. WGEA, Avusturalya'nın Cinsiyete Dayalı Ücret İstatistikleri (2017) Raporuna Göre Avustralya'da Cinsiyete Göre Ücret Farkı, 1997-2017

Şekil 3'te 1997- 2017 yılları arasında Avusturalya örneğinde cinsiyete dayalı ücret farkına dair görünüm verilmiştir. Avusturalya'nın cinsiyete dayalı ücret farkı son yirmi yılda %15 ile %19 arasında değişmektedir. Mayıs 2016'dan bu yana cinsiyete dayalı ücret farkında 0,9 puanlık bir düşüş olmuştur. 1997 ile 2017 yılları arasında cinsiyete dayalı ücret farkı Kasım 2004'te %14.9 ile en düşük seviyede iken Kasım 2014'te %18.5 ile en yüksek düzeydedir. Avustralya'nın güncel ulusal cinsiyet farkı %15,3'tür. 2017'de, kadınların tüm sektörlerdeki ve meslek alanlarındaki haftalık normal tam zamanlı kazançları 1.387,10 dolar iken erkeklerin ortalama normal tam gün kazançları 1.638,30 dolardır (Workplace Gender Equality, 2017).

Tablo 9. TÜİK, Kazanç Yapısı Araştırması (2015) Raporuna Göre Eğitim Durumuna Göre Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı*

	Yıllık Ortalama Brüt Ücret (TL)			Yıllık Ortalama Brüt Kazanç (TL)			Cinsiyete Dayalı Ücret Farkı (%)
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
İlkokul ve Altı	18.691	15.321	17.943	19.417	15.748	18.602	18,0
İlköğretim ve Ortaokul	18.433	15.593	17.879	19.081	15.981	18.476	15,4
Lise	20.712	18.831	20.207	21.758	19.760	21.222	9,1
Meslek Lisesi	27.342	22.010	26.217	29.561	22.842	28.143	19,5
Yüksekokul ve Üstü	50.468	41.490	46.729	55.633	45.483	51.405	17,8
Toplam	26.002	26.113	26.032	27.775	27.974	27.830	- 0,4

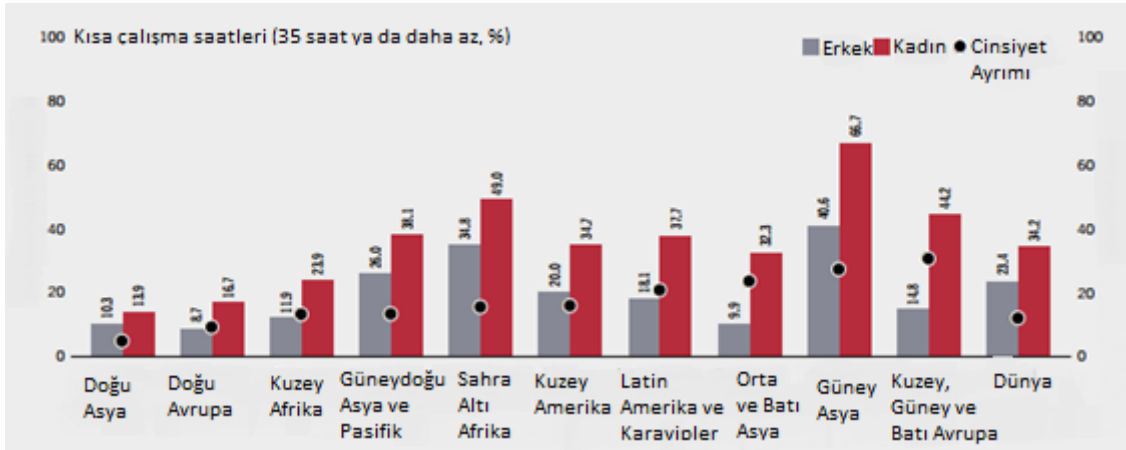
* Cinsiyete dayalı ücret farkı, (erkek ücreti – kadın ücreti) / erkek ücreti × 100 şeklinde hesaplanır.

Tablo 9'daki TÜİK (2015) verileri incelendiğinde eğitim düzeylerinin her kademesinde cinsiyete dayalı bir gelir/ücret farkı olduğu görülmektedir. Bu fark kadın ve erkek arasında var olan ücret farkının erkek ücreti dahilindeki yüzdesi olarak ifade edilir. Tablo 9'a bakıldığında eğitim düzeylerinin tümünde erkeklerin daha fazla ücret aldığı ve farkın da erkeklerin lehine olduğu görülmektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı ücret farkını etkileyen unsurlardan bazıları işe alma ve ödeme kararlarında ayrımcılık-önyargı, farklı endüstrilerde ve işlerde çalışma, kadınların ücretsiz bakım ve ev işlerinde orantısız sorumluluklarıdır. Bakım ve diğer sorumlulukları yerine getirmek için işyeri esnekliği eksikliği (özellikle üst düzey görevlerde), kadınların mesleki ilerleme ve fırsatları etkileyen unsurlar ise bu farkı etkileyen diğer unsurlar arasındadır (Workplace Gender Equality, 2017). Aynı işe aynı ücretin olmadığı bir çalışma yaşamında cinsiyete dayalı ücretleme önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Görünen o ki eşit eğitim düzeyinde ve farklı cinsiyete sahip iki kişi çalışma hayatında çoğunlukla farklı ücretler almaktadır. Bu da toplam gelirden kadınların aldıkları payın, erkeklerin aldıkları paydan ekseriyetle düşük olacağı anlamına gelmektedir. Kadınlar işgücüne katılmaya başladıklarında, toplumda hangi sektörlerin kadınlar için "uygun" olduğu da belirtilmiştir. Sonuç olarak, kadınların öğretmen ve hemşire olarak ya da kar amacı gütmeyen işlerde erkeklerden daha fazla çalışması olasıdır ve ücretlerdeki bu eşitsizlik birey, ailesi ve ekonomisi için dikey hareketliliği engeller.

Çalışma Süreleri

Kadınların ve erkeklerin ücretli çalışma saatlerinde önemli farklılıklar vardır. Kadınlar erkeklerden daha kısa sürelerle çalışmakta ve yarı zamanlı faaliyetlere erkeklere oranla daha fazla katılmaktadırlar. Kısa çalışma sürelerinin aile ve bakım sorumluluklarıyla doğrudan ilişkili olduğu açıktır; bu sorumluluklar, hayat boyu boyunca kadın gelirleri üzerinde de etkiye sahiptir. Mesleki ayrımcılık ve yarı zamanlı çalışmanın düşük vasıflı ve daha düşük ücretli çalışmayla eşit tutulması, eşitliğin ve kadınların işgücü piyasasındaki ilerlemelerinin önünde bir engel oluşturmaktadır (ETUC, 2011). Dünyanın dört bir yanında, kadınlar toplam istihdamın %40'ından azını temsil ederken yarı zamanlı çalışanların ise %57'sini oluşturmaktadır (ILO, 2016). TÜİK'in 2015 yılı 'İşgücü Araştırması' verilerine göre ortalama çalışma süresi Türkiye için haftada ortalama 46,7 saattir. Sadece bir işi olan bireylerin haftalık çalışma süreleri 46,3 saatken, birden fazla işe (ek iş) sahip olan bireylerin haftada çalışma süresi 57,7 saati bulmuştur. Kadın ve erkekler arasında bir kıyaslama yapıldığında ise erkeklerin kadınlara oranla bir haftada ortalama 8,7 saat daha çok çalıştığı bilgisine ulaşılmıştır. Kadınlar haftada ortalama 40,6 saat çalışırken erkekler 49,3 saat çalışmışlardır (TÜİK, 2016).

Şekil 4. ILO, İşyerinde Kadınlar Araştırması (2016) Raporuna Göre Bölgelere Göre Haftada 35 Saatten Az Çalışan Kişiler ve Cinsiyet Farkı, 100 Ülke

Şekil 4'te bölgelere göre haftada 35 saatten az çalışan kişiler toplumsal cinsiyet farkına dayalı olarak verilmiştir. 100 ülkeye dayanan tahminler, istihdam edilen kadınların üçte birinden fazlasının (%34,2) haftada 35 saatten az çalıştıklarını ifade etmektedir. Buna karşın çalışan erkeklerin sadece %23,4'ü 35 saatten az çalışmaktadır. Toplamda, istihdamda kadınlar ve erkekler arasında yarı zamanlı istihdam için cinsiyet ayrımı 11 puan düzeyindedir. Toplumsal cinsiyete dayalı fark, Avrupa, Orta ve Batı Asya, Güney Asya, Latin Amerika ve Karayipler'deki ülkelerde daha büyüktür. Buna ek olarak eksik istihdamın, kadınlarda erkeklerden daha yüksek oranı oranda olduğu görülmektedir. Afrika ve Asya ülkelerinde hem kadın hem de erkeklerde eksik istihdam oranı yüksektir ve bu iki bölgede toplumsal cinsiyete dayalı fark sırasıyla %7,5 ve 6,4 puan artmıştır. Sahra altı Afrika'daki bazı ülkelerde kadınlar için zamana bağlı eksik istihdam, toplam istihdamın %50'si kadar olabilmektedir (ILO, 2016). 5. Avrupa Çalışma Koşulları Araştırması da, kadınlar ve erkekler arasında çalışma saatlerinin önemli ölçüde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Araştırmada kadınların genellikle yarı zamanlı çalışma da dahil olmak üzere erkeklerden daha kısa süre çalıştıkları ve uzun çalışma saatlerinin büyük ölçüde bir 'erkek olayı' olduğu sonucuna ulaşmıştır (ETUC, 2011). Daha kısa çalışma sürelerine sahip olmak daha az gelir getiren işlerde çalışmak anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyetin kadınlara yüklediği roller ve sorumluluklar bu noktada erkeklere kıyasla kadın bireylerin daha düşük gelir elde etmelerine neden olabilmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yoksulluğun nedenlerinden biri olan gelir dağılımı sorunu ve eşitsizliği küresel boyutta bir sorundur. Bu sorundan toplumun kırılgan ve diğerlerine kıyasla daha dezavantajlı olan gruplarının daha yüksek oranda olumsuz etkilenmesi olasıdır. Kadınlar, işte bu kırılgan ve dezavantajlı gruplar arasındadır. Kadınların bu konumda olmalarının en önemli sebeplerinden birisi ataerkil toplum kültürünün bu cinsiyetin doğasına yüklediği anlamlar, roller ve sorumluluklardır. Tarihsel süreçte kültürün ortaya çıkması aslında kadın ve erkek adına bir milat olmuştur. Ortaya çıkan bu kültür, ataerkil toplumların eril ideolojiyle biçimlendirdiği gelenek ve göreneklere, ahlak yapısını ve en nihayetinde toplumun cinsiyetlerden beklentilerini içerir. Tüm bu beklentiler de kültürel kodlarla toplumsal yapı içerisindeki bireylere aktarılır ve bireyler tarafından içselleştirilir. Bu anlamda erkek ve kadının cinsiyet rollerinin ilk kez ayrışması ile birlikte kadın daha çok ev içine girmiş ve çocuk bakımı, ev işleri ile erkek ise sürü, silah ve ürün ile meşgul olmuştur. İlk ayrışmadan bu yana kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi toplumsal olarak tanımlayan toplumsal cinsiyet kavramı, güncel bir tartışma alanı olmaya devam etmektedir. Bu çalışmada yoksulluğun nedenlerinden biri olan gelir dağılımı sorunu ve eşitsizliği, toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğine neden olduğu düşünülen bazı alanlardaki son durum çeşitli araştırmalardan elde edilen güncel veriler ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde okuma-yazma bilme oranları cinsiyetler açısından ele alındığında okuma-yazma bilmeyen kadınların erkeklerden 5 kat daha fazla olduğu görülmektedir. 25 ve üzeri yaşta bulunan bireylerin lise mezunu olma durumları erkeklerde %23,5 kadınlarda %15,6 oranlarındadır. Erkeklerin örgün (erkeklerde %10,9-kadınlarda %8) ve yaygın (erkeklerde %19,8-kadınlarda %13,8) eğitime katılım oranları kadınlara kıyasla daha yüksektir (TÜİK, 2017). OECD ülkelerinde cinsiyetler açısından eğitime katılım oranları ülkemizden daha dengelidir. Bu ülkelerde eğitime katılım oranları 15-19 yaş aralığındaki genç erkeklerde %82, genç kadınlarda ise %85'tir (OECD, 2014). Kadınlar hanedeki küçük çocuğun, engelli ve bakıma muhtaç yaşlı bireylerin bakım sorumluluklarını üstlenmektedirler. Bu sebeple de iş yaşamından uzaklaşmaları erkeklere göre daha muhtemeldir. Örneğin, 2017 yılında hanedeki küçük çocuğun bakımını üstlenen kişinin %86 oranla anne olduğu ve yaklaşık 1 milyon kadının

ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı sebebiyle işgücüne katılmadığı görülmektedir (TÜİK, 2017; TÜRKONFED, 2017). 2016 yılında sosyal koruma kapsamında, kadınların çoğunlukla dul ve yetim maaşlarına bağımlı olmuş bir şekilde sistemde var olduğu ifade edilebilir. Sosyal koruma kapsamında yardım alan toplam 5710 kadının 3118'i dul/yetim maaşı almıştır. Ayrıca kadınlar büyük oranda erkekler üzerinden sigorta yararlanıcısı konumundadır (TÜİK, 2016). Ülkemizde 2017 yılında toplam işgücü içinde işgücüne katılım (erkeklerde %73,1-kadınlarda %34,5), istihdam (erkeklerde %69,9-kadınlarda %29,4) ve işsizlik oranlarının (erkeklerde %9,8-kadınlarda %20,1) erkeklere oranla kadınlarda daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir (TÜİK, 2017). Dünya genelinde de kadınların işgücüne katılma oranları erkeklerinkinden düşük düzeydedir. 2015 yılında kadınların işgücüne katılım oranları %49,6'dır. Erkeklerde bu oranın %76,1 olduğu görülmektedir ve küresel boyutta kadınların işgücü piyasasına katılma şansları erkeklerinkinden yaklaşık 27 puan daha düşüktür (ILO, 2016). Ülkemizde eğitim düzeylerinin yüksek okul ve üstüne kadar olan eğitim kademelerinde cinsiyetler arasında bir gelir/ücret farkı olduğu görülmektedir (TÜİK, 2015). Aynı işe aynı ücretin olmadığı bir çalışma yaşamından bahsetmek mümkündür. Yüksek düzeyde gelir dağılımı eşitsizliğinin olduğu ABD'de ise 2017 yılında en yüksek kazananlar, haftada ortalama 1.080 dolar kazanan Asyalı erkeklerdir. Ardından haftada ortalama 897 dolar kazanan beyaz erkekler gelmektedir. En yüksek kazanan kadın grubu haftada 841 dolar kazanan Asyalı kadınlardır (Wordatlas, 2017). Avustralya'da 2017'de kadınların tüm sektörlerdeki ve meslek alanlarındaki haftalık kazançları 1.387,10 dolar iken erkeklerin haftalık kazançları 1.638,30 dolardır (WGEA, 2017). Kadınların ve erkeklerin ücretli çalışma saatlerinde de önemli farklılıklar vardır. Erkekler kadınlara kıyasla bir haftada daha çok çalışma süresine sahiptir ve kadınlar erkeklerden daha çok yarı zamanlı işlerde çalışmaktadır. Ülkemizde, kadınlar haftada ortalama 40,6 saat çalışırken erkekler 49,3 saat çalışmışlardır (TÜİK, 2016). Küresel boyutta ise kadınlar yarı zamanlı çalışanların %57'sini oluşturmaktadır (ILO, 2016).

Çalışmada incelenen tüm alanlardaki toplumsal cinsiyete dayalı olarak ortaya çıkan ve gelir elde edimine doğrudan etki eden eşitsizliklerin giderilmesi ve daha eşit bir düzleme konumlanması için öncelikli olarak neo-liberal politikalarından vazgeçilip sosyal devlet güçlendirilmelidir. Sorunların bireyin yetersizliği ve başarısızlığı yüzünden ortaya çıktığını söylem edinen yaklaşımların aksine daha çok yapısal nedenlerden kaynaklandığı bilincine sahip olan bir sosyal devlet anlayışına ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitime katılım ve devam konularında kadınlara bu amaca yönelik olacak şekilde destek ve yardımlar yapılmalıdır. Bakım sorumlulukları ve rolleri noktasında çocuk, engelli ve yaşlı bakımına yönelik sosyal yardımlar kadınların istihdamdan ayrılmalarına sebebiyet vermeyecek, aksine katılımlarını destekleyecek şekilde yapılmalıdır. Ayrıca çalışma yaşamında çocuklu kadınlara çocuk bakımı bir devlet hizmeti olarak verilmelidir. Kadınların işgücüne katılmalarının önündeki tüm bariyerler kaldırılmalıdır ve kadınlar daha fazla oranda istihdam edilmelidir. Kadın ve erkek arasındaki ücret farklılığı ortadan kaldırılmalı, aynı işe aynı ücret verilmelidir. Sosyal güvenlik uygulaması sadece çalışan bireylere yönelik olmayan, tüm vatandaşlara yönelik olan bir uygulamaya dönüşmelidir. Kadını odağına alan, kadın sorunlarını ve gereksinimlerini temel alan politikalar oluşturulmalıdır ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yapılmalıdır. Sosyal yapının tüm alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği tam anlamıyla sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altun, D. (2016). Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımlaştırılması Politikası: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme. D. Ş. Kaylı içinde, *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri* (s. 183-208). Ankara: Nika Yayınevi.
- Berber, M., & Eser, B. Y. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10(2), 1-16.
- Bora, A. (2008). *Sivil Toplum Kuruluşları İçin Toplumsal Cinsiyet Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*(59), 89-132.
- Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bir Bakış. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 15-28.
- DİSK/GENEL-İŞ. (2016). *Emek Araştırma Raporu-9: Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu*.
- Dünya Bankası. (2012). *Dünya Kalkınma Raporu: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kalkınma*. Washington: Dünya Bankası.
- ETUC. (2011). *Working Time, Gender Equality, and Reconciling Work and Family Life*. European Trade Union Confederation.
- Gençler, A. (2017). Gelir Dağılımının Kavramsal Çerçevesi. Ç. Özdemir, & E. İslamoğlu içinde, *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Kavram-Teori-Uygulama* (2. b.). Seçkin Yayıncılık.
- ILO. (2016). *Women at Work*. Geneva: International Labour Office.

- Kabeer, N. (2012). *Women's Economic Empowerment and Inclusive Growth: Labour Markets and Enterprise Development*.
- Karadeniz, O., & Yılmaz, H. H. (2017). *Türkonfed İş Dünyasında Kadın 2017 Raporu*. Türkonfed.
- Küçükkalay, M. (1998). Türkiye'de Planlı Dönemde Kadın Nüfusu ve Kadın İşgücü İstihdamındaki Gelişmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35-44.
- Luttrell, C., & Moser, C. (2004). Gender and Social Protection. *Overseas Development Institute (ODI)*, 1-30.
- MEB. (2017). *Milli Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- OECD. (2014). *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*. OECD Publishing.
- OECD. (2015). *Income inequality*. Mayıs 28, 2018 tarihinde The Organisation for Economic Co-operation and Development Web Sitesi: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm#indicator-chart> adresinden alındı
- OECD. (2015). *Poverty Rate*. Mayıs 28, 2018 tarihinde The Organisation for Economic Co-operation and Development Web Sitesi: <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#indicator-chart> adresinden alındı
- OECD. (2016). *LFS by Sex and Age - Indicators*. Mayıs 24, 2018 tarihinde Organisation for Economic Co-Operation and Development Web Sitesi: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R# adresinden alındı
- Özdemir, M. Ç. (2017). Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri. Ç. Özdemir, & E. İslamoğlu içinde, *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Kavram-Teori-Uygulama*. Seçkin Yayıncılık.
- Pariona, A. (2017, Eylül 15). *Income Inequality By Race And Gender In The U.S.* Aralık 27, 2017 tarihinde World Atlas: <http://www.worldatlas.com/articles/income-inequality-by-race-and-gender-in-the-u-s.html> adresinden alındı
- Şaşman Kaylı, D. (2016). Feminist Politika Çerçevesinden Sosyal Politika ve Sosyal Hizmete Bir Bakış. D. Ş. Kaylı, & F. Şahin içinde, *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri* (s. 27-52). Ankara: Nika Yayınevi.
- Tansel, A. (2002, Mayıs). *Eec Working Papers*. Mayıs 28, 2018 tarihinde Economic Research Center Web Sitesi: <http://erc.metu.edu.tr/menu/series01/0105T.pdf> adresinden alındı
- TBMM. (tarih yok). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Mayıs 5, 2018 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Web Sitesi: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2017.pdf adresinden alındı
- TİSK. (2016). *Tisk İşgücü Piyasası Bülteni*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- TÜİK. (2011). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (Kesit) 2011 Mikro Veri Seti*. Mayıs 28, 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/gelir-daggiilimii-essitsizlik-oelccuetleri/index.html adresinden alındı
- TÜİK. (2014). *Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2015, Aralık 17). *Kazanç Yapısı Araştırması, 2014*. Ocak 5, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18861> adresinden alındı
- TÜİK. (2016, Temmuz 28). *İşgücü İstatistikleri*. Ocak 5, 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2016_86_20160728.pdf adresinden alındı
- TÜİK. (2016, Aralık 15). *Sosyal Koruma İstatistikleri*. Ocak 4, 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21525> adresinden alındı
- TÜİK. (2017, Ocak 18). *Aile Yapısı Araştırması, 2016*. Aralık 29, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869> adresinden alındı
- TÜİK. (2017, Eylül 18). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Aralık 29, 2017 tarihinde TÜİK Web Sitesi: www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=24579 adresinden alındı
- TÜİK. (2017, Nisan 21). *İstatistiklerle Çocuk*. Aralık 28, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24645> adresinden alındı
- TÜİK. (2017, Mayıs 16). *İstatistiklerle Gençlik, 2016*. Ocak 4, 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24648> adresinden alındı

- TÜİK. (2017, Mart 7). *İstatistiklerle Kadın, 2016*. Kasım 23, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643> adresinden alındı
- TÜİK. (2017, Aralık 15). *İşgücü İstatistikleri, Eylül 2017*. Aralık 29, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=24634> adresinden alındı
- TÜİK. (2017, Haziran 06). *Yetişkin Eğitimi, 2016*. Ocak 6, 2018 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24695> adresinden alındı
- TÜİK. (tarih yok). *Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri*. Kasım 26, 2017 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi: http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2011/turkce/metaveri/tanim/gelir-dagilimii-essitsizlik-oelccuetleri/index.html adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (tarih yok). *Güncel Türkçe Sözlük*. Kasım 26, 2017 tarihinde Türk Dil Kurumu Resmi Web Sitesi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a1acfd4a234e1.77764460 adresinden alındı
- UNESCO. (2017). *Education and Gender Equality*. Ocak 6, 2018 tarihinde United Nations educationl, Scientific and Cultural Organization: <https://en.unesco.org/themes/women-s-and-girls-education> adresinden alındı
- Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 29-56.
- Workplace Gender Equality. (2017, Ağustos). *Australia's Gender Pay Gap Statistics*. Ocak 5, 2018 tarihinde www.wgea.gov.au: <https://www.wgea.gov.au/sites/default/files/gender-pay-gap-statistics.pdf> adresinden alındı
- World Economic Forum. (2017). *The Global Gender Gap Report*.
- Yar, F. (2015). *Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Ankara: Global Politika ve Strateji Yayınları.
- Yüksel Arabacı, R. (2017). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. A. Tokol, & Y. Alper içinde, *Sosyal Politika* (8. b.). Dora Basım Yayım.

EXTENDED ABSTRACT

Poverty, one of the most important social problems we face, continues today as it was in the past. It is a global social problem not only in undeveloped and underdeveloped countries but also in developed countries. The concept of social welfare state, which started to be abandoned in the 1980s in the historical process, has left its place in neo-liberal thought. The development of policies with this point of view has led to the inequality of income at the national and international level, and the gap in technological developments. It can be said that these developments made poverty more visible. The causes of poverty include the increase in income inequality, economic fluctuations, migration, gender discrimination, the presence of vulnerable groups (elderly, disabled, women, children, etc.), inadequate employment opportunities, individual attitudes and behaviors. In this study income distribution inequality, one of the causes of poverty, was assessed in terms of gender. In this context, the topics such as education participation, care roles and responsibilities at home, having social security and social protection, labour force participation, unemployment and employment rates, wage differential and working time are considered to be behind social gender-based income distribution inequality.

The results obtained in the light of the current data are as follows: Although there is no significant difference between the genders at the first level of participation in the education, it can be said that there is a difference between the genders in our country after the secondary education. At the point of care roles and responsibilities at home, women undertake a vast majority of children, elderly and disabled care. For this reason, women can leave the working life. Within the scope of social protection, women often exist in the system as being dependent on widows and orphan's salaries. In addition, social protection programs are often sex-based. It is possible to talk about a working life in which the same work is not paid the same. There are significant differences in the paid working hours of women and men. Men have more working time in a week than women.

In this study, the social state should be strengthened by abandoning neo-liberal politics primarily for eliminating inequalities based on gender in all areas examined and for positioning a more equal adjustment. Support and assistance should be provided in the areas of participation and attendance in education, as this will be aimed at women. At the point of care responsibilities and roles, social assistance for children, disabled and elderly care should be made in such a way that women do not leave employment. In addition, child care should be given to children as a state service in working life. Social security should be transformed into an application for all citizens, not just for working people. Policies based on women-focused, women's problems and needs should be established and gender sensitive budgeting should be done. Gender equality must be fully provided in all areas of social building.